

Suvremeno iseljavanje Hrvata: kakva je budućnost Republike Hrvatske?

Contemporary Emigration of Croats: What is the Future of the Republic of Croatia?

MARIJANA JERIĆ, mag.oec.

Odjel za ekonomiju

Sveučilište u Zadru

Splitska 1, 23000 Zadar

Republika Hrvatska

jeric.marijana@gmail.com

Pregledni rad / *Review*

UDK / UDC: 314.15(=163.42)

Primljeno / Received: 02. svibnja 2019. / May 02nd, 2019.

Prihvaćeno za objavu / Accepted for publishing: 24. listopada 2019. / October 24th, 2019.

Sažetak: Republiku Hrvatsku kroz povijest je zahvatilo nekoliko velikih iseljeničkih valova. Posljednji val iseljavanja započeo je pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji 2013. godine, a traje i danas. Razvijene zemlje Europske unije poput Njemačke, Austrije i Irske postale su glavno odredište hrvatskih iseljenika u potrazi za boljim životom. Cilj ovoga istraživanja je utvrditi stvarno stanje o broju iseljenih Hrvata iz Republike Hrvatske, usporediti podatke sa službenom statistikom Republike Hrvatske te dati zaključak o mogućim posljedicama iseljavanja. Rezultati istraživanja pokazuju da se iseljavanje hrvatskih državljana ne može pratiti prema službenim podacima Državnog zavoda za statistiku jer oni nisu usklađeni sa statističkim podacima zemalja emigracije, odnosno broj prijavljenih hrvatskih doseljenika veći je u prosjeku za 62 % od službenih podataka Republike Hrvatske. Prognoze budućih migracija hrvatskih državljana upućuju na gubitak 20 % stanovništva u sljedećih trideset godina zbog čega je već sada potrebno razvijati nove ekonomske, mirovinske, obrazovne i ostale politike koje utječu na demografske promjene.

Ključne riječi: iseljavanje Hrvata, vanjska migracija, emigracija, demografija, budućnost Hrvatske

Abstract: The Republic of Croatia has seen several large emigration waves throughout history. The last wave of emigration began with the accession of the Republic of Croatia to the European Union in 2013 and continues today. Developed European Union countries such as Germany, Austria and Ireland have become a major destination for Croatian expatriates in search of a better life. The aim of this research is to determine the actual status of the number of Croat emigrants from the Republic of Croatia, to compare the data with the official statistics of the Republic of Croatia and to conclude on the possible consequences of emigration. The results of the research show that the emigration of Croatian citizens cannot be monitored according to the official data of the Central Bureau of Statistics because they are not harmonized with the statistics of the emigration countries, i.e. the number of reported Croatian immigrants is on average 62% higher than the official data of the Republic of Croatia. Forecasts of future migration of Croatian citizens indicate that 20% of the population will lose over the next 30 years, which is why it is already necessary to develop new economic, pension, education and other policies that affect demographic change.

Keywords: Croat emigration, external migration, emigration, demography, future of Croatia

1 Uvod

Hrvatska je tradicionalno iseljenička zemlja te gotovo četiri milijuna Hrvata živi diljem svijeta. Iseljavanja Hrvata pod utjecajem raznih ekonomskih i političkih razloga mogu se podijeliti u nekoliko faza. Prvi val iseljavanja Hrvata uzrokovao je prodor Turaka na hrvatske prostore u 15. stoljeću kada se stanovništvo iseljavalo u Italiju, Austriju, Mađarsku, Slovačku, južnu Moravsku, te u slovenske pokrajine. Drugi val iseljavanja potkraj 19. i početkom 20. stoljeća s hrvatskoga obalnog i otočnog pojasa uzrokovan je bolešću vinove loze zbog koje su propali mnogi vinogradi, a time i stanovništvo koje se time bavilo te su bili prisiljeni iseliti se u prekomorske zemlje: u SAD gdje je došlo do procvata moderne industrijske proizvodnje te zbog pooštavanja migracijskih politika SAD-a u zemlje Latinske Amerike, Australiju, Novi Zeland i Južnoafričku Republiku. Zbog velike svjetske ekonomske krize i zbog posljedica rata u međuratnom razdoblju između dvaju svjetskih ratova došlo je do trećeg vala iseljavanja Hrvata iz ruralnih kraljeva u Njemačku, Francusku i Belgiju. Dolaskom komunizma počinje i četvrti val iseljavanja, tzv. političke emigracije u zemlje Latinske Amerike. Peti val iseljavanja 60-ih godina prošlog stoljeća uzrokovan je otvaranjem granica bivše Jugoslavije kada najviše Hrvata odlazi na privremeni rad u inozemstvo u zemlje zapadne Europe, te u prekomorske zemlje – Australiju, Novi Zeland i Kanadu. Posljedice Domovinskog rata uzrokovale su šesti val iseljavanja Hrvata, tzv. prisilne migracije kada je stanovništvo bježalo od ratnih sukoba i iseljavalo se u Njemačku, Austriju, Švicarsku, SAD, Kanadu, Australiju i Novi Zeland (Tikvica, 2017). Ekonomska kriza 2008. godine zahvatila je čitav svijet te je dovela do sedmog vala iseljavanja Hrvata. „Ekonomska kriza pridonijela je prije svega porastu nezaposlenosti, čime i većem siromaštvu, a posljedično i većim migracijama stanovnika u potrazi za boljim socio-ekonomskim prilikama“ (Miljenović, 2013). Osmi val iseljavanja započeo je ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine, a traje i danas.

2 Pregled dosadašnjih istraživanja i metodološki pristup

Uspostavljanje unutarnjeg tržišta Europske unije uključuje slobodno kretanje ne samo kapitala i robe, već i ljudi i usluga. Otvaranje europskog tržišta rada za Hrvate, kao posljedica pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, dovelo je do masovne emigracije Hrvata što nije ništa novo jer se u posljednjih stotinjak godina s područja današnje Republike Hrvatske odselilo oko 2,3 milijuna ljudi (Nejašmić, 2014). Autor navodi „da nije bilo vanjske migracije (dakle u hipotetično 'zatvorenoj populaciji'), Hrvatska bi 2001. imala najmanje 6,22 milijuna stanovnika, ili 40,1 % više od popisanoga broja. Dugoročni (odgođeni) učinci iseljavanja također su došli do punog izražaja. Iseljavanjem najvitalnijih dobnih skupina došlo je do sužavanja fertilnih kohorti te posljedično do smanjenja rađanja i povećanja stope smrtnosti“. Negativni trendovi demografskog razvoja Hrvatske (ukupna depopulacija, prirodni pad, intenzivni proces starenja itd.), kako navodi Pokos (2017), poprimili su dramatične razmjere čime smo se našli u krugu europskih zemalja s najnepovoljnijim demografskim procesima, trendovima, odnosima i strukturama. Jedan od uzroka takvog stanja, kako navodi dalje, je i izrazito negativan migracijski saldo odnosno sve više iseljenih stanovnika Hrvatske u odnosu na broj doseljenih.

„Emigracija iz Hrvatske se kao specifičan i izrazito negativan čimbenik brojčane dinamike stanovništva javlja već od druge polovice 19. stoljeća, a nakon toga bilježi se još nekoliko jakih iseljeničkih struja. Posljednji jači emigracijski val počeo je globalnom ekonomskom krizom 2008. godine, a intenzivirao se ulaskom Hrvatske u članstvo Europske unije 2013. godine te je možda najnepovoljniji do sada jer se odvija u okolnostima smanjene rodnosti, prirodnog pada, ukupne depopulacije i ubrzanog procesa starenja stanovništva“ (Pokos, 2017).

Prema statističkim podacima Državnog zavoda za statistiku, najpopularnije zemlje za migraciju u Europskoj uniji su Njemačka, Austrija i Irska što potkrjepljuje navode Rajković Iveta i Horvatin (2017) kako se nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju pojavio trend iseljavanja u Republiku Irsku. Smatraju da su iseljavanje potaknuli makropolitčki (ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju i otvoreno tržište rada) i makroekonomski kontekst (gospodarski razvoj Irske). Jurić

(2017) u svojem radu predstavlja rezultate istraživanja motiva i karakteristika novijih iseljavanja Hrvata u Republiku Njemačku. Prema percepciji iseljenika, glavni motivi iseljavanja nisu ekonomski. Analiza iseljeničkih stavova pokazala je da je glavni poticaj odlasku iz zemlje predodžba da u Hrvatskoj nisu institucionalizirane vrijednosti radne etike i uopće poštenja te iseljenici smatraju da se hrvatsko društvo moralno slomilo. Kanižaj (2018) analizira suvremena iseljavanja iz Hrvatske u Švedsku, a poseban naglasak stavlja na migrantsku mrežu, njezinu prisutnost i utjecaj na proces migracije. Prema Državnom zavodu za statistiku, u posljednjih pet godina broj iseljenika iz Hrvatske u Švedsku porastao je osam puta. Upravo taj nagli porast u iseljavanju u Švedsku može biti pokazatelj kako je trenutačno aktualan novi, treći migrantski val iseljavanja u Švedsku. Prema Ivandi (2017), glavni čimbenik migracije svakako je gospodarski rast. Autor navodi kako su gospodarski rast i životni standard vjerojatno najvažniji privlačni čimbenici za ekonomske migrante. U radu autorice Žabčić (2007) o temeljnim značajkama iseljavanja hrvatskoga stanovništva analizirani su službeni podaci Državnog zavoda za statistiku o broju iseljenoga hrvatskog stanovništva. Na temelju rezultata istraživanja autorica zaključuje da se u prvih petnaest godina od osamostaljenja Republike Hrvatske najviše Hrvata iselilo s područja Grada Zagreba, a najmanje iz Međimurske županije i to u Austriju, Njemačku i Švicarsku te Sloveniju i Češku. Unatoč brojnim istraživanjima koja se većinom temelje na kvalitativnim podacima, pregledom dostupne literature utvrđen je nedostatak analize aktualnih kvantitativnih podataka o stvarnom broju iseljenih Hrvata. U ovome radu objedinjene su sve zemlje Europske unije s posebnim naglaskom na najpopularnije zemlje emigracije prema Državnom zavodu za statistiku te su prikupljeni, obrađeni i analizirani sekundarni kvantitativni i kvalitativni podaci iz hrvatskih i inozemnih baza podataka te znanstvenih i stručnih radova. Istraživanje obuhvaća posljednjih desetak godina, s posebnim naglaskom na posljednji val iseljavanja koji je započeo 2013. godine ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju. Cilj istraživanja je utvrditi stvarno stanje o broju iseljenih Hrvata iz Republike Hrvatske, usporediti podatke sa službenom statistikom Republike Hrvatske te dati zaključak o mogućim posljedicama iseljavanja. Svrha istraživanja je utvrditi usklađenost službenih i stvarnih podataka o broju iseljenih Hrvata iz Republike Hrvatske.

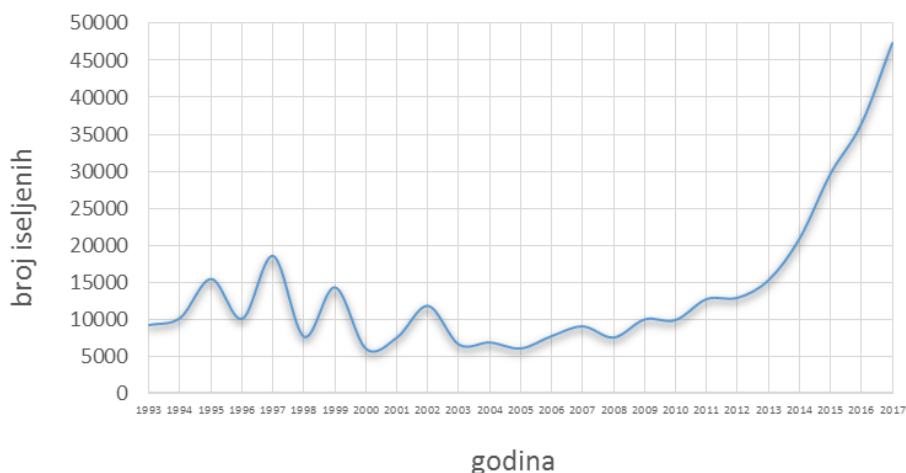
3 Emigracija u brojkama

Kao što je navedeno, ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju započeo je novi val iseljavanja hrvatskoga stanovništva što je vidljivo iz Grafikona 1. Prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku, u 2017. godini u inozemstvo su se odselile ukupno 47 352 osobe što je gotovo 30 % više nego prethodne godine i šest puta više nego deset godina ranije u 2008. godini kada su zemlju napustile samo 7 488 osoba. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, migracijski saldo nastavio je negativni trend. U 2013. godini¹ on je iznosio -4 884, dok je u 2017. dosegao iznos od -31 799.

Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) 6. lipnja 2018. predstavila je rezultate istraživanja među hrvatskim iseljenicima o razlozima odlaska iz Republike Hrvatske. Istraživanje je provedeno CAWI metodom² između 15. ožujka i 15. svibnja 2018. godine na ukupno 661 ispitaniku. Prema rezultatima istraživanja, u iseljavanju su gotovo podjednako zastupljeni muškarci i žene. S partnerima se odselilo 82 % ispitanih, a 72 % ispitanika s cijelom obitelji. Malo manje od polovice ispitanih ima srednju stručnu spremu, dok 50 % ispitanih ima završeni fakultet. Zanimljiv je podatak da je nešto više 40 % ispitanih bilo zaposleno ugovorom na neodređeno, tj. ukupno 73,5 % ispitanika prije iseljenja bilo je u radnom odnosu, ali 63,9 % njih primalo je ispodprosječnu plaću. Prema broju ispitanih koji su se odselili između 2013. i 2018. godine, njih više od polovice odselilo se 2016. i 2017. godine i to u Njemačku (29,6 %), Irsku (20,8 %), Belgiju (10,9 %) i Švedsku (10,3 %). Ako se tome pridoda podatak o starosti iseljenika od kojih je većina između 20 i 44 godina (Grafikon 2.), postaje jasno da Hrvatsku prati negativan trend ne jedino broja stanovnika već i nataliteta.

¹ Zbog primjene novog Zakona o prebivalištu (NN, br. 144/12. i 158/13.) podaci od 2013. uključuju osobe koje su napustile prebivalište u trajanju duljem od godinu dana radi privremenog odlaska izvan Republike Hrvatske i svoj privremeni odlazak prijavile su Ministarstvu unutarnjih poslova.

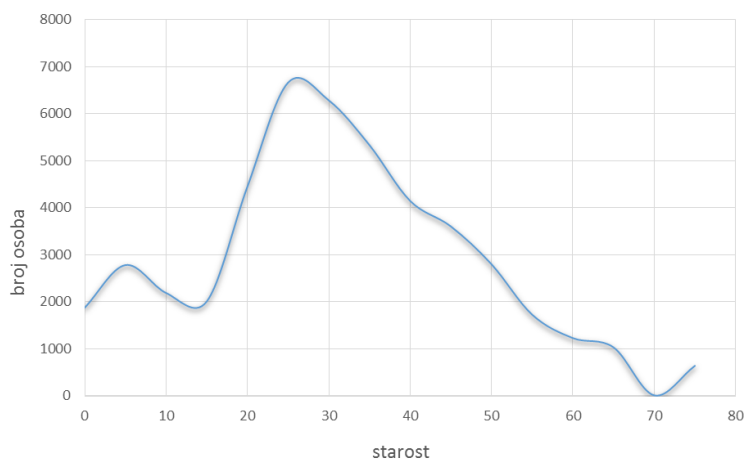
² CAWI (engl. *Computer-assisted web interviewing*) je kvantitativna istraživačka metoda koja podrazumijeva prikupljanje podataka na internetu.

Grafikon 3. Vanjska emigracija stanovništva RH od 1993. do 2017. godine³
Izvor: samostalna izrada autora temeljem podataka DZS-a (2019)

„Posljedice migracija mladih prvenstveno se očituju u demografskom karakteru stanovništva. Migracije utječu na brojnost stanovništva, na natalitet i mortalitet, te na strukturu stanovništva (demografsku, ekonomsko-socijalnu, narodnosnu i drugu). Emigriranje mladih izaziva negativne demografske trendove, prirodnu depopulaciju i povećan udio starog stanovništva“ (Peruško, 2016).

Gotovo 20 % iseljenih u 2017. godini je između 0 i 19 godina što je nešto više od 1 % ukupnog broja stanovništva Republike Hrvatske u toj dobnoj skupini.

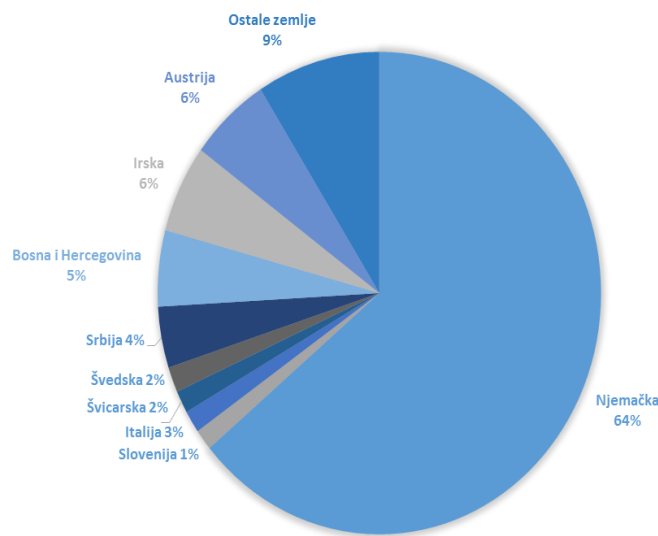

Grafikon 4. Vanjska emigracija stanovništva RH za 2017. godinu prema starosti iseljenih
Izvor: samostalna izrada autora temeljem podataka DZS-a (2019)

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, najpopularnije zemlje za iseljenje 2017. godine bile su Njemačka u koju se odselilo 64 % od ukupnog broja iseljenih iz Republike Hrvatske (Slika 1.) ili 29 053 osobe, te Austrija i Irska u koje se odselilo 6 % hrvatskih državljana, tj. 2 706 osoba svoj novi

³ Podaci statistike vanjske migracije od 2011. obrađuju se prema novoj metodologiji koja se temelji na Preporukama UN-a za statistiku međunarodne migracije i na Uredbi (EZ-a) br. 862/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o statistici Zajednice o migracijama i međunarodnoj zaštiti.

dom pronašlo je u Austriji i njih 2 676 u Irskoj. Prema podacima Saveznog zavoda za statistiku SR Njemačke, od ulaska Hrvatske u Europsku uniju do 2017. u Njemačku se doselilo oko 200 000 hrvatskih državljana, što je gotovo 5 % ukupnoga hrvatskog stanovništva, te je naglo porastao broj hrvatskih državljana koji su stekli njemačko državljanstvo. Prema dokumentu Freizügigkeitsmonitoring: Migration von EU-Bürgern nach Deutschland (Migracija EU-građana u Njemačku), nagli porast doseljenika iz Republike Hrvatske dogodio se upravo ulaskom u Europsku uniju. Godine 2010. iz Hrvatske u Njemačku iselilo se 4 836 osoba, 2011. godine 8 089 osoba i 2012. godine 9 019., dok je 2013. broj iseljenih naglo porastao na 18 633 osobe, 2014. godine na 37 060 osoba, a 2015. i 2016. godine na 50 646, odnosno 51 163 osobe. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2016. godine, broj odseljenih hrvatskih državljana u Njemačku iznosio je 20 343 što je više od dvostruko manje od broja novoprijavljenih hrvatskih doseljenika u Njemačku iste godine. Taj podatak zapravo pokazuje da su stvarne brojke o broju iseljenih iz Republike Hrvatske daleko veće od zabilježenih.

Slika 2. Hrvatski državljani iseljeni u inozemstvo u 2017. prema zemlji odseljenja
Izvor: samostalna izrada autora temeljem podataka DZS-a (2019)

Brojna istraživanja potkrjepljuju da su službeni hrvatski podaci o broju iseljenih iz Republike Hrvatske nedovoljno precizni zbog velikog broja neodjavljenih građana. Primjerice, rezultati istraživanja autorica Rajković Iveta i Horvatin (2017) pokazuju da se odlazak hrvatskih državljana u Irsku ne može pratiti prema podacima Državnog zavoda za statistiku jer se „u podacima o vanjskim migracijama stanovništva prema zemljama odredišta Irska prvi put spominje tek 2016., i to s brojem od 1 915 odseljenih hrvatskih državljana, što se razlikuje od statističkih podataka Irske, prema čijoj je evidenciji iste godine u Irskoj posao namjeravalo zatražiti 5 312 hrvatskih građana“. Prema podacima Republike Irske iz travnja 2016. godine, zabilježen je porast od 430,8 % broja hrvatskih državljana u odnosu na 2011. godinu. Time su stanovnici rođeni u Hrvatskoj zabilježili najveći relativni porast između 2011. i 2016. godine od svih etničkih skupina u Irskoj. Prema podacima Republike Austrije, broj doseljenih hrvatskih državljana u Austriju u 2016. iznosio je 5 097, dok je prema podacima Državnog zavoda za statistiku, taj podatak znatno manji, samo 2 134 doseljenih hrvatskih državljana (Pokos, 2017).

Na temelju podataka za Njemačku, Austriju i Irsku, kao tri zemlje s najvećim postotkom doseljenih hrvatskih državljana za 2016. godinu, dolazi se do stvarnog stanja o broju iseljenih hrvatskih

državljana koje pokazuje da je u prosjeku 62 % više iseljenih hrvatskih državljana od službenih podataka Republike Hrvatske. Službeni podaci Državnog zavoda za statistiku navode da se u 2016. ukupno odselilo 34 815 hrvatskih državljana što bi značilo da je stvarna brojka iseljenih hrvatskih državljana za tu godinu približno 56 400. Prema istom izvoru, od ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine do 2017. godine Hrvatsku je napustilo 242 285 građana što je gotovo 6 % ukupnog stanovništva Republike Hrvatske.

4 Razlozi migracije

Migracija stanovništva postoji od kada je i ljudi. U današnje vrijeme kada sela izumiru, a gradovi i industrijska područja gomilaju stanovništvo, nameću se pitanja o razlozima migracija. Postoje različiti teorijski modeli koji objašnjavaju protok ljudi i kapitala, međutim ne postoji univerzalno prihvaćeni teorijski okvir koji bi objasnio migracije (Gombar, 2017).

Prema teoriji dvostrukog tržišta, uzroci migracije leže u tzv. *push* i *pull* faktorima⁴ koji djeluju u kombinaciji kao podražaji koji utječu na migracije, tj. oni su nužni motivacijski čimbenik zbog kojeg se osobe odlučuju na migraciju. *Push* faktori su skup čimbenika zbog kojih se osoba odlučuje na preseljenje, dok su *pull* faktori oni koji privlače osobu da se nastani na određenom području (Mikac i Dragović, 2017).

U istraživanju Hrvatske udruge poslodavaca među hrvatskim iseljenicima o razlozima odlaska iz Republike Hrvatske ispitanici su kao glavne razloge odlaska, odnosno *push* faktore naveli neorganiziranu i loše vođenu državu, nesposobne političare i stranke bez vizije, beznade, nepotizam, korupciju i kriminal, prepucavanje zbog prošlosti („ustaše i partizani“), nepostojanje perspektive za obitelj, rastući primitivizam, vjerska netolerancija i nacionalizam, izostanak promjena u državi i drugo. Također, 42 % ispitanika ne misli se vratiti živjeti u Hrvatsku, dok njih 20,8 % to planira tek u mirovini. Kao *pull* faktore ispitanici su naveli sljedeće: zemlja se razvija, bolja perspektiva za mene i obitelj, uređenost sustava (pravna zaštita), posao koji mi je ponuđen (poduzeće i plaća), sigurnost zemlje i okruženja, preporuka prijatelja i drugo. Može se zaključiti kako je glavni razlog odlaska nezadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba. Veliki problem vanjske migracije je i odlazak (mladih) visokoobrazovanih ljudi iz zemlje, tzv. *odljev mozгова*. Nedostatak praktičnog iskustva i neusklađenost obrazovnog sustava s tržištem rada dovodi mlade u nepovoljni položaj na tržištu rada. U Hrvatskoj je stopa nezaposlenosti u dobnoj skupini do 25 godina u četvrtom prošlogodišnjem tromjesečju iznosila 22,7 % što je pri vrhu prosjeka Europske unije.

„Visokoobrazovani stručnjaci, znanstvenici, intelektualci i umjetnici nositelji su gospodarskoga i društvenoga razvoja svake zemlje, pa ih se zato naziva ljudskim kapitalom. Njegova je važnost društveno prepoznata tek u novije vrijeme, a predstavlja najvažniji segment koncepcije intelektualnog kapitala“ (Jambreč i Penić, 2008).

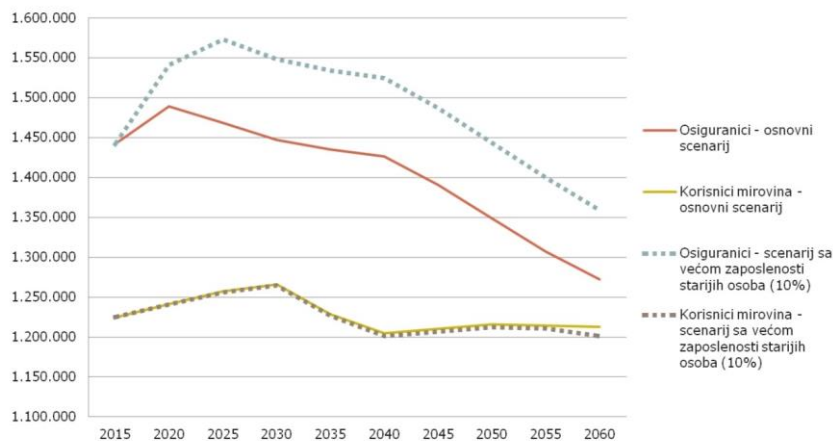
Mnoge države taj problem pokušavaju smanjiti tako da izvrsnim studentima nude stipendije, omogućuju im kvalitetno školovanje (unutar ili izvan granica njihove domovine), a dio državnoga prihoda ulažu u njihovo školovanje i profesionalno usavršavanje (Relja, Reić Ercegovac i Čerenić, 2015).

Osim stručnjaka i visokoobrazovanih pojedinaca fenomen odljeva mozгова uključuje i znanstvenike koji namjeravaju otići ili su već napustili postojeću profesionalnu poziciju unutar sustava znanosti. U odnosu na opće migracije, znanstveničke migracije specifične su naravi, odnosno „motiviranost znanstvenika za radikalnom promjenom radne i životne sredine temelji se prije svega na intrinzičnoj motiviranosti vezanoj uz profesionalne aspiracije i očekivanja, u smislu pronalaženja boljih uvjeta znanstvenog rada i stvaralaštva, karijernog uspona i postignuća, te da se motiviranost znanstvenika razlikuje od pobuđenosti ostalih emigracijskih segmenata stanovništva koji na odlazak pokreću prije svega ekonomski i/ili politički motivi – materijalni prosperitet, sigurnost i/ili sloboda“ (Golub, 2005).

⁴ Uzroci migriranja mogu se odrediti kao potisni razlozi zbog kojih pojedinci napuštaju zemlju (*push factors*) i privlačni razlozi zbog kojih pojedinci odabiru neku drugu, konkretnu zemlju (*pull factors*).

5 Budućnost Republike Hrvatske

Predviđa se da će u sljedećih trideset godina Republiku Hrvatsku napustiti 800 000 ljudi. Prema projekciji ukupnog broja i dobnog sastava stanovništva Hrvatske do 2051. (Akrap, 2015), ukupni broj stanovnika s obzirom na 2011. godinu, kada je proveden posljednji popis stanovništva, past će s 4 284 889 na 3 456 866 što je pad od 20 % stanovništva. Najveći pad broja stanovnika očekuje se u Sisačko-moslavačkoj županiji (59 %) i Ličko-senjskoj županiji (56 %). Prema dobnim skupinama, broj stanovnika od 0 do 14 godina do 2051. smanjit će se za 35 %, od 15 do 64 godina za 32 %, dok će se broj starijeg stanovništva (+65) povećati za čak 40 %. Prema podacima Ministarstva rada i mirovinskog sustava iz 2015., do 2060. očekuje se smanjenje ukupnog broja stanovnika za više od 500 000 i to smanjenje stanovništva u dobi 15 – 64 za više od 700 000 i povećanje broja stanovnika sa 65 i više godina za 300 000. Predviđaju da će u 2060. godini 30 % ukupnog stanovništva biti starije od 65, a trećina ukupnog stanovništva bit će u mirovini. Očekuju i povećan broj osiguranika do 2025. zahvaljujući povećanim stopama zaposlenosti, nastavak nepovoljnog trenda odnosa broja umirovljenika i osiguranika (prema prognozama 2060., taj bi omjer mogao pasti na 1:1,05), povećanje prosječne dobi i staža korisnika mirovina kao posljedica veće zaposlenosti starijih osoba i žena (Grafikon 3.), povećanje dobne granice za ostvarivanje mirovina (trenutačno aktualna mirovinska reforma) i smanjenje jaza između rashoda mirovine i prihoda od doprinosa u I. stup što bi trebalo dovesti do smanjivanja izdavanja iz državnog proračuna s 5 % na 1,4 % BDP-a u razdoblju 2013. – 2060.

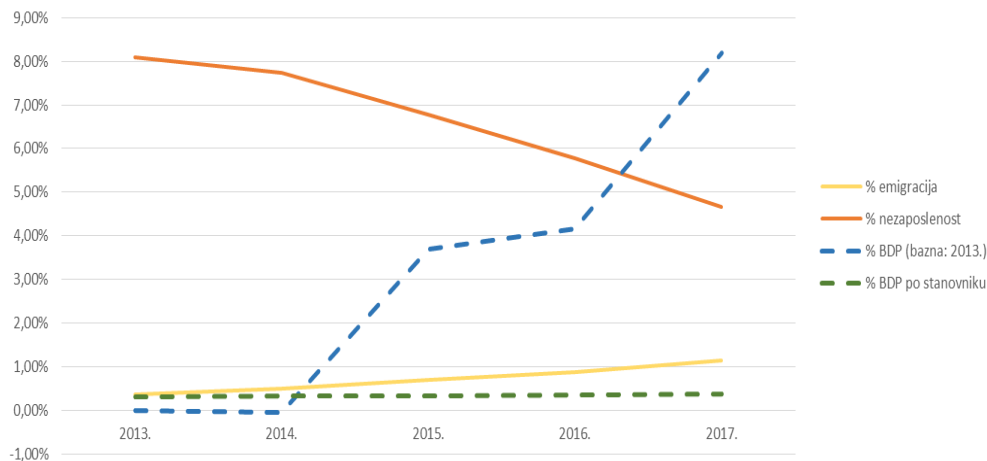
Grafikon 5. Osiguranici i korisnici mirovina 2015. – 2060.

Izvor: Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (2015).

Zbog različitih rezultata empirijskih istraživanja utjecaj migracije na tržište rada nije u potpunosti jasan. Unatoč nekoliko desetljeća provedenih na ekonometrijskim istraživanjima o utjecaju migracija na ishode tržišta rada, većina njih usredotočena je na SAD, što ne daje pravu sliku o malim zemljama Europske unije. „Koliki je utjecaj imigracije na nadnice i zaposlenost domaćih radnika glavna je briga ekonomskih analiza, pa iako je literatura o navedenoj problematici opsežna, velik broj konceptualnih i ekonometrijskih problema označava te radove. K tome, a to se ponajviše odnosi na europske zemlje, empirijske analize nailaze na poteškoće pri prikupljanju statističkih informacija o imigrantima i njihovim karakteristikama, poput razine obrazovanja i/ili kvalifikacija, što je sve potrebno kako bi analiza bila dobro provedena. Većina donedavnih radova nalazi kako je utjecaj imigracije na nadnice i mogućnost zaposlenja domaćih radnika ili mali ili nepostojeći. Ipak, općeniti je zaključak da imigracija ima umjereno negativan, ali iznimno kompleksan utjecaj“ (Penava, 2011). U sklopu konferencije *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država* održane od 6. do 8. prosinca 2018. u Zagrebu zaključeno je da je za spas gospodarstva potrebno milijun novih radnika – između kritika o

rušenju cijena rada s jedne i brige o očuvanju kulturnoga identiteta s druge strane, jasno je da je potrebno donijeti pametne imigracijske politike i rušiti vlastite predrasude kako bi hrvatsko gospodarstvo opstalo. Disbalans ponude i potražnje na tržištu rada vidljiv je u sektorima poput turizma, građevine i prerađivačke industrije koji već godinama ovise o imigrantima. Knežević (2018) zaključuje da: „...što se više ljudi iseljava, kvaliteta ljudskih potencijala raste, odnosno ostaje više onih koji mogu naći posao. Prema toj korelaciji odlaze oni koji su nekompetentniji, ali strašno je da smo konkurentniji na temelju toga. Dugoročno s takvim trendom možemo imati stopostotnu zaposlenost, ali je priča svejedno katastrofična.“

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku i statistici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Republiku Hrvatsku prati opadanje broja nezaposlenih te povećanje BDP-a (Grafikon 4.). Pridodaju li se tome brojke o broju iseljenih hrvatskih državljana, dolazi se do znatno drugačijih rezultata. Postotak BDP-a po stanovniku ostaje više-manje jednak. Analizom udjela BDP-a po županijama vidljivo je da se nastavlja trend nejednakoga regionalnog gospodarskog razvoja zemlje. Od 2008. do 2016. godine udio BDP-a Grada Zagreba porastao je za 1,7 %, dok se udio BDP-a u čak 13 županija smanjio. Osim Grada Zagreba, udio BDP-a u nacionalnom BDP-u porastao je u četiri županije: Istarskoj s 5,9 % na 6,3 %, Dubrovačko-neretvanskoj s 2,8 % na 2,9 %, Međimurskoj s 2,2 % na 2,3 % i Zagrebačkoj županiji s 5,6 % na 5,8 %. Takav nejednak razvoj dovest će do potpunog izumiranja nekih regija i smanjenja već ionako premalo iskorištenog kapitala. Ovi podaci već sada od kreatora javnih politika zahtijevaju oblikovanje novih ekonomskih, mirovinskih, obrazovnih i općenito javnih politika na koje utječu demografske promjene.

Grafikon 6. Postotak emigracije, nezaposlenosti, BDP-a i BDP-a po stanovniku od 2013. do 2017. godine

Izvor: samostalna izrada autora temeljem podataka DZS-a i HZZ-a (2019)

Ekonomska teorija kaže da se ekonomska aktivnost odvija neravnomjerno u ciklusima polazeći kroz uzlaznu i silaznu fazu. Od vrhunca ekonomske aktivnosti do recesije i ponovnog vrhunca. Mnogobrojni ekonomski analitičari najavljuju novu ekonomsku krizu koja bi nas mogla zadesiti već 2020. godine. Navode da je Hrvatska pogođena dubokim strukturnim problemima koji se ne mijenjaju te da nema nove ekonomske politike koje bi povećale kapacitet gospodarstva da adekvatno odgovori na šokove izvana. Smatraju da se Republika Hrvatska previše oslanja na turizam koji čini petinu BDP-a, bez saznanja o potražnji u slučaju recesije. Ekonomski analitičar Brkić (2018) tvrdi da je: „...vrlo izvjesno da će se to dogoditi, pitanje je samo kada i kojim intenzitetom, jer izgleda da iz prošle krize nismo puno naučili. Nisu napravljeni veliki strukturni rezovi i reforme, što su sve izvori opasnosti za novu krizu i strah od neadekvatnosti mogućih odgovora, prije svega od svijeta politike.“ Podsjeća kako je začetak onoga što se 2008. pretvorilo u najveću ekonomsku krizu u povijesti bio poslovni model banaka, što se, dodaje, ni do danas nije bitno promijenilo. Nedostatan regulatorni okvir u tako globaliziranom svijetu, gdje se pokazalo da su financijski centri Europe, Azije i Amerike puno

povezaniji nego što se mislilo, stvorio je lančanu reakciju, a i dalje je takav u bitnim odrednicama. Ističe i problem nejednakosti siromaštva unutar samih zemalja, gdje se taj jaz još povećao, a profitirali su najbogatiji. Razina špekulacije ostala je ista, a kad se tomu dodaju geopolitičke odrednice – prijetnje protekcionizmom od SAD-a i odgovori koji slijede što od Kine što od Rusije, Japana i Europske unije, potrošači plaćaju najvišu cijenu. Ne može se sa sigurnošću utvrditi kada će doći do nove ekonomske krize, ali sigurno je – ona će doći.

6 Zaključak

Republika Hrvatska trenutačno prolazi kroz osmi iseljenički val potaknut ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju. Migracijski saldo nastavlja negativan trend – Republiku Hrvatsku je od 2013. do 2017. godine napustilo gotovo 6 % stanovništva. Unatoč vjerovanju da je većina iseljenih bez zaposlenja, 73,5 % iseljenika bilo je u radnom odnosu, no samo 36,1 % primalo je plaću iznad prosjeka. Starost iseljenika (više od polovice) u rasponu je od 20 do 44 godine, zbog čega Hrvatsku prati ne samo negativan trend opadanja broja stanovnika već i nataliteta. Razlog tome leži u nedostatku usklađenosti obrazovnog sustava s tržištem rada te nedostatak praktičnog iskustva. Rješavanje ovoga problema ulaganjem u školstvo i profesionalno usavršavanje moglo bi dovesti do smanjenja emigracije mladih obrazovanih ljudi iz zemlje. Najpopularnija zemlja za iseljenje već nekoliko godina je Njemačka, a iza nje su Austrija i Irska. Ovim radom utvrđena je nepreciznost službenih podataka Državnog zavoda za statistiku o broju iseljenih, te je na temelju istraživanja utvrđeno da je taj broj veći za otprilike 62 %. Jedinstveni sustav o prebivalištu, odnosno boravištu građana Europske unije dao bi pravu sliku o migracijama unutar Europske unije što bi dovelo i do smanjenja troškova iz državnog proračuna (npr. plaćanje naknade za nezaposlenost onima koji rade izvan granice Republike Hrvatske). Prema nekim prognozama, Republiku Hrvatsku će u sljedećih trideset godina napustiti čak 800 000 ljudi što je oko 20 % stanovništva Republike Hrvatske. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava očekuje do 2060. smanjenje ukupnog broja stanovnika za više od 500 000 i to smanjenje stanovništva u dobi 15 – 64 za više od 700 000 i povećanje broja stanovnika sa 65 i više godina za 300 000. Predviđa se da će u 2060. godini 30 % ukupnog stanovništva biti starije od 65, a trećina ukupnog stanovništva bit će u mirovini zbog čega će morati doći do novih reformi mirovinskog sustava jer povećanje dobne granice za ostvarivanje mirovine i zapošljavanje umirovljenika s obzirom na broj zaposlenih i onih u mirovini neće biti održivo. Zbog stanja na tržištu rada, posljednjih nekoliko godina gospodarski sektori kao turizam, građevina i prerađivačka industrija ovise o imigrantima zbog čega brojni ekonomski analitičari upućuju na važnost imigrantske politike. Dio rješenja je u povećanju kvota za uvoz stranih radnika, dok dugoročno rješenje leži u zadržavanju mladih usklađivanjem tržišta rada s obrazovnim sustavom. Analizom udjela BDP-a po županijama nastavlja se trend nejednakoga regionalnog gospodarskog razvoja zemlje. Svoj udio u BDP-u najviše povećavaju Istarska županija, Dubrovačko-neretvanska županija, Međimurska županija, Zagrebačka županija i Grad Zagreb, dok se udio BDP-a u čak 13 županija smanjio te je potrebno što prije uložiti u manje razvijene regije koje bi mogle potpuno izumrijeti, a s njima i neiskorišteni kapital koji nude. Osim dugoročnih prognoza mnogobrojni ekonomski analitičari najavljuju novu ekonomsku krizu koja bi nas mogla zadesiti već 2020. godine. Navode da je Hrvatska pogođena dubokim strukturnim problemima koji se ne mijenjaju te da nema nove ekonomske politike koja može adekvatno odgovoriti na šokove izvana. Zaključno, prave dugoročne posljedice suvremenog iseljavanja na Republiku Hrvatsku osjetit će se tek nakon više desetljeća kada će se zbrajati štete uzrokovane migracijom hrvatskog stanovništva.

Literatura

Akrap, A. (2015). Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051., *Bogoslovska smotra*, 85(3), 855-868.

- DZS (2018). Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2017., *Priopćenje*, 20. srpnja 2018.
- Gambar, D. (2017). Utjecaj regionalnih migracija na gospodarski razvoj Republike Hrvatske, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula 2017.
- Golub, B. (2005). Napuštanje znanstvenog poziva i/ili znanstvene karijere u Hrvatskoj, *Elite znanja u društvu (ne)znanja*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 185-229.
- HGK (2018). Konferencija *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država*, Zagreb.
- Ivanda, K. (2017). Demografija Hrvatske: stanje, zablude i perspektive, *Političke analize*, 8(31), 10-15.
- Jambrek, I., Penić, I. I. (2008). Upravljanje ljudskim potencijalima u poduzećima – ljudski faktor, motivacija zaposlenika kao najvažniji čimbenici uspješnosti poslovanja poduzeća, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 29(2), 1181-1206.
- Jurić, T. (2017). Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi. *Migracijske i etničke teme*, 33(3), 337-371.
- Kanižaj, F. (2018). Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Švedsku: uloga migrantskih mreža, Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet, 21-59.
- Mikac, R., Dragović, F. (2017). Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed, *Forum za sigurnosne studije*, 1(1), 130-152.
- Miljenović, A. (2013). Ekonomska kriza – pokretač transformacije profesije socijalnog rada, Pregledni članak, *Ljetopis socijalnog rada 2013.*, 20(1), 51-70.
- Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (2015). Održivost mirovinskog sustava 2015. – 2060., konferencija *Održivost mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 24. veljače 2015.
- Nejašmić, I. (2014). Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa, *Migracije i etničke teme*, Pregledni rad, 3(3), 405-435.
- Penava, M. (2011). Utjecaj migracija na europsko tržište rada, *Ekonomski misao i praksa*, (2), 335-362.
- Peruško, M. (2016). Uzroci emigriranja mladih, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula 2016.
- Pokos, N. (2017). Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske, *Političke analize*, 8(31), 16-23.
- Rajković Iveta, M., Horvatin, T. (2017). Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije, Prethodno priopćenje, *Migracijske i etničke teme*, 33(3), 247-274
- Relja, R., Reić Ercegović, I., Čerenić, V. (2015). Potrebe, mogućnosti i namjera odlaska u inozemstvo: analiza stavova studenata iz Splita (RH) i Sarajeva (BiH) – Needs, opportunities and intention to study abroad: the attitudes of students from Split and Sarajevo, *Andragoški glasnik*, 19(1-2, 34), 1-21.
- Tikvica, M. (2017). Hrvatsko iseljništvo: kamo su sve iseljavali Hrvati kroz povijest?, *Narod.hr*, 4. studenoga 2017.

Žabčić, R. (2007). Temeljne značajke iseljavanja hrvatskog stanovništva s posebnim naglaskom na iseljavanje u proteklih petnaestak godina, *Dve domovini • Two Homelands* 26, 97-115.